

Մ Ե Ղ Ա Ռ

Հ Ա Ն Դ Ի Ս Տ Ե Ս Ն Օ Ր Ե Լ Յ

Ընդհանրապէս մեծահասակներու 1012, 2012 և 3012 թվականներու
Ստորագրութեան արժեքներն են՝
Ա. Պօլիս. Ընկերացաւորաց (Ընկերութեան Ըն-
կերացաւորաց) Սեփիւնի Ընկերութեան Ընկերաց-
24-րդին. Զարեհի 131. Գրականութեան Ընկեր-
Տրամադրանք. Պ. Խ. Երևան:

Տարեկան գինն է 130 դրամ:
Ա. Երևանի 70 " "
Սեփիւնի 4 " "
Որ Ընկերութեան Ընկերաց արժեքներն են:
Դրամ երկուսի Ընկերաց Զարեհ Ընկերաց
առնալին Ընկերաց է:

Ծանոցութեան մէջ անհատի համար 100 քր
" Երևան " 80 "
" Երևան " 60 "
Սեփիւնի Ընկերաց Ընկերաց Ընկերաց Ընկերաց
Ծանոցութեան Ընկերաց Ընկերաց Ընկերաց:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

Չ. ՏԱՐԻ 1862

ԹԻԻ 171

Ի Ո Ղ Ո Ք

Ս. Փ. ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒՄԱՆԻՏԱՆՅԱՆ ՏԵՍՏԱՆԻԹԵԱՆ ԴԻՄ

Սեղուկն՝ որ ամեն ժամանակ ազգայնոց
արդար բողոքներուն արձագանքն եղած է,
պարտաւորեալ կը տեսնէ զինքը հեռակեալ
նամակը հրատարակել ըստ խնդրոյ նամակա-
գիր բողոքարկին, պատասխանատուութեան
թիւնը միշտ իրենց թողով:

Այն ունիմք որ Ազգային Վարչութեան
ալ այս օրինակ անտեղութեաններէ ծագելիք
բարոյապէս պատասխանատուութեան ազատ
միտքը համար, արժան եղած հոգը չզրանար
այդպիսի անցքեր նոր ի նորոյ չըստահելու
համար:

«Արժանայարգ խմբագիր Սեղուկ պատ-
ուան Հանգիսի:

Արդարեւ մեծ ցաւ է սրտիս, որ առաջին
անգամ գրիչը ձեռքս առած ատենս փոխա-
նակ սիրելի ողբիս արդիւնաւորել Վարչու-
թեան յառաջագիմութեանը դուրսը, ի հար-
կէ ստիպեալ կը բանադատուիմ անոր դէմ
այս իրաւացի բողոքը ընելու, թէեւ ըսու-
թիւնը պատուել կանոն մը սեպած ըլլանք
մեզի. ուստի, մեծարգոյ Տէր, կաղաչեմ այս
երկաւոր արգար և իրաւացի բողոքիս տեղի
մը շնորհել բարեհաճիք ձեր թերթին մէջ ի
ըլը և ի ցաւ սրտի համայն ազգասիրաց:

Արիւնք քանի մը ամիս յառաջ Պօլսոյ Թաղի
ընտանեացմէ մէկին պատանիի մը անկայել և
ապօրինաւոր վարմունքին ուրիշ ճարմը գլու-
նել անկարելի ըլլալով, ստիպուեալ է իրեն

այս կերպ մէկ անհարադատ զաւակը Փրկիչ
գնել բաւական տմական վճարելով օրինա-
ւորապէս Պատրիարքարանին և ամեն ամիս
տղային անգամ վճարելիք ամսականն ալ կար-
ծեմ նոյն ընտանեաց կողմէն երբեք չէր զը-
լացուէր:

Քանզի սոյն տղան՝ իր ընտանեաց կամբին
հակառակ և հասակին անկայել ուրիշ Թաղ
գացեր օրիորդի մը հետ ամուսնացեր էր, և
և քիչ օրէն մէջերինն դատութեան ծագելով,
դուրս ըրած էին զինքը, ուստի տղան երես
չունենալով իր ընտանեաց գիրկը դիմելու,
բաւական ժամանակ երեսփոխ մնալէն ետե-
ստիպուեալ էին ծնողքը Փրկիչ գնել զանի
մինչև որ զգաստանայ, բայց ապստիպելով մի-
անգամայն հոգաբարձուաց և վարչութեան
պայմանաւ մը, որ իրենցմէ զատ ո՛ր որ ուզէ
տղան դուրս չընտան, և չըտան ուրիշ
ձեռք:

Վերայիշեալ կնոջը կողմէն, մինակ մնալէ
ձանձրանալով, կրկին իրենց լուծին ներքեւ
ձգելու նպատակաւ, կերպով մը ինչ կրնեն
չեն ընել, վերջապէս կը յաջողին տղան Փր-
կիչէն հանելու. . . . Տղան կեղծ Փրկիչէն
և ինքզինք ազատ և համարձակ դատած ատեն
իր իր անխելքութեան պտուղ. կարծելով
թէ կրճապիսութեան մէջ ուրիշ ճաշակ մը
պիտի գտնէ, կերթայ Բ. Գուռը և մահմե-
տականութեան կրօնը կրնալունի:

Արդ՝ արդոյ խմբագիր, նախ իբրեւ առա-
ջին անգամ սոյն տղային ընտանեաց, և երկ-
րորդ՝ իբրեւ անհատ մը ազգիս՝ կը բողոքեմ
թէ արդի Փրկիչ տեսչութեանը, և թէ ազ-
գային առժամանակեայ Վարչութեանը դէմ:

որոնք միակ պատճառ են այս եղելութեան .
որ ըստ ինձ յեղեւանէ երբեք տարբերութիւն չունի :

Քանզի նախապէս Փրկչի տեսութեան պակասութիւնը սու է որ այն տղան հոն գնողը իր ընտանիքն էր . և պատուիրեալ միանգամայն որ բաց ի ծնողաց ուրիշ չարաւի . սա հայն թէ որ սրայման ծանկտային , ինչու անոր գէմ գործեցին , ինչու ծնողաց՝ այսինքն նոյն տղուն ընտանեաց լուր չտուած կը հանեն . թէ որ ամառանը չէր բաւեր , ըսեն , նոյն արգան իրենց յանձնողը և թէ տղան ընտանիքը իրենց ծանօթ մարդիկ էին , և թէ որ տղան խղճաշուն ըրած են ըսուի և կամ թէ ըզգաստանալ կարծուեր է . գարձեալ տղուն ընտանեաց պէտք էր հարցուեր . վասն զի այս առաջին անգամ չէր՝ որ նոյն տղան հոն կը արուէր . ըսել է որ այս մասին պատճառ մը չունին . ուստի իրենց յանձնուած մէկ աւանգը ինչ իրաւամբ ուրիշ կը յանձնեն , որ վերջապէս այս կերպ ամենամանր հետեութիւն ունեցաւ : Նրկորդ՝ Վրդային Վարչութեան անտարբերութիւնն ալ որ եթէ ատանկ պակասութիւն մը գործուեցաւ ալնէ , ինչու անտարբեր աչքով նայեցաւ , և իսկոյն չըզի մեց առ ի . Դուռը . մինչդեռ աղան ան աւեն կրնար թերեւս ետ առնուիլ

Նոյն սիրելի ազգակիցք , ճշմարիտ պատկեր եղելութեանս . որ կէտ առ կէտ ձեզի կը ներկայացնեմ համառօտաբար . և ինչ պէտք է ձայներնիս հարիւրաւոր մընքներ հեռու գործուած դառն անիրաւութեանց վրայ բարձրացունենք . մինչդեռ հոս արքայանիստ քաղաքին մէջ . գոնէ խօսքով և եթ Վրդային Վարչութիւն մ'ըլլալը խօստովանած ժամանակնիս , այս օրինակ անցքեր կը պատահին . և ինչպէս չտեսնուին և չբողոքուին անօրէնութեց գէմ : Ուստի այս առթիւ ոմանց Սահմանադրութիւնը ասկից աւելի ինչ աղեկութիւն պիտի ընէր ըսողներուն ալ կը պատասխանենք , աչք են՝ և ոչ աեսանեն , ախնջք են՝ և ոչ լսեն թող սթափին անգամ մը թէ ինչ անեղանելի անդունդի մը եզերքը եկած հասած է Վրդ

Ս'նամ միշտ ձեզ ի սրտէ բարեացակամ և համամիտ :

* * *

ՄԻՆԵՐԻ ԿՂ :

Այս խրատին այնչափ պէտք ունիմք , որ եթէ ամեն վայրկեան , ամեն ժամ , ամեն օր յիշուի մեզի , տակաւին քիչ է . մանաւանդ անոր համար որ մտիկ ընողներու մասին ընդհանուր խղութիւն մը տիրած ըլլալով , հազիւ հազ լսելի ըլլալը փորձով տեսնելու տաւաբազալութիւնն ունեցեր է և ունի Վրդ :

Այսօր այս խրատը հեռաւոր ազգասէր մը Պօլիսէն շատ հեռու գաւառի մը մէջ ճշմարիտ ազգասիրութեան քարոզ մը ըլլալով Վալթիմպերիկի թեղանօդով կը հնէցընէ մեզ . ՄԻՆԵՐԻ ԿՂ , սակայն այսչափով գոհ չըլլար ազգասէր Պ . Յ . Ս . Քիւրքճեանօֆ մեր Երիտեանի համազդին , այլ միանգամայն գիտնալով որ սէրը միշտ զոհ մ'է , քսուկէն մեծկակ զոհ մ'ալ հանելով 40 երեսէ բաղկացեալ ընտիր տետրակ մ'ալ կ'աշխատասիրէ այս նիւթին վրայ , և եւ զէլ այսինքն ԶԻ հազար օրինակ կը բաշխէ ազգին Օմիւսնից մէջ Տէսեանի Եղբարց տպարանը տպել տալով իր անձնական ծախքով , Հանձարը և բանականութիւնը յարկել մեր պարտքն է , և որում զհարկ զհարկ և որում զպատիւ պատիւ չեմք խնայեր . բայց այս մասին Պ . Քիւրքճեանօֆը Պօլսոյ մէջ գըտնուած շատ մը սուտ ազգասէրներէն աւելի մեծ ծառայութիւն մը ըրած է ազգին . այն ազգասէրներէն աւելի , որոնք անձրդի ամպերու պէս թէ և որոմանք հանելու բնական միտում ունին գողցես , բայց Վրդին պարեալ բուրաստանին գթութեան կոթիլը ցող մը չեն անձրեւեր կամ եթէ երբեք երազին այդպիսի խորհուրդ մը , աւելի յաւիտեանական ողբանակալ տխրալութիւնը զերենք թելագրած է , քան թէ տանց ակնկալութեան ազգին բարիք մը ընելու բարի նը պատասիլ :

Այս տողերուն գրուած ժամանակը ազգային սիրով տոջորեալ մը , « երանք թէ , Ես առ մեզ , Պօլսոյ մէջ ալ գանուէր այնպիսի բարերար մը որ ՄԻՆԵՐԻ ԿՂ տետրակը դաւառական Հայոց լեզուաւը տպագրել տալու մարդասիրութիւնը ունենար , և ինչպէս Պ . Քիւրքճեանօֆ հայերենէ ծով եղողներու համար նոյնը գրած է , այնպէս ալ հայերէն թարգմանութիւնը Հայաստանի կողմէրը ձրի տարածելու բարերարութիւնը յանձն առնէր : Տեսնենք թէ այս զոհ ընելու չափ ազգասէր մը քիտի դանուի Պօլսոյ մէջ . թէ ոչ դարձեալ գաւառները դարձնենք աչքի :

նիս

Ազգասիրութեան հրաւեր մը մեր աչքին
այնքան մեծ է, որ Հիւսիսային մէջէն հե-
տեւեալ հրաւերն ալ յօժարութեամբ կը
ներկայացնենք Սեղուի ընթերցասէր բա-
ժանորդներուն, որոնք Հիւսիսային կարգաւ
առիթ չունին, թէեւ բաժանորդ ըլլալու
ցանկացողները կրնան դանալ նոյն պատուա-
կան ամսատետրը Սեղուի-խանի վերի գը-
րան մէջ թիւ 2. Գ. Գ. Պարտիզաններու
սենեակը. գին տարեկան 12 տետրակներու
ինն ու կէս Սանթիմ:

ՀՐԱՒԵՐ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

Յանկայի է ինձ, աղքատէր հերոսք.
Ձեր քաղցր անունին ուղերձել նուէր,
Էս ձեր կամիմ խօսիլ երկու խօսք.
Ձեզ հաճոյ լինի իմ տկար հրաւեր:

Սեր աչքը ձգենք դէպ 'ի հայրենիք,
Նորա վիճակը մտածենք հանգարտ.
Ո՞ր տեղ է նորա, փառք, երկիր բնիկ,
Ո՞ր էր նա երբեմն և կամ ո՞ւր է այդ:

Ըսես թէ իբրեւ մի երկրորդ Ագամ,
Արտաքսոմ, ձգած փառիկութեան զրախօյց,
Նստած միայնակ, ախար ու տարտամ,
Գանդատումէ նա իւր ձախող բաղդից:

Եւ ո՞վ կը լինի նորան օգնական,
Նորա նորոգման միջնորդ մի աղքու
Դուք հայրենասէր. հերոսք պատուական,
Ձեզ պարտ է լինել, նորան ձեռնառու:

Իբրեւ հայրենեաց վեհանձն պաշտպան,
Հոգացէք Հայոց մի վիճակ պայծառ.
Երանի է ձեզ, թէ դուք միաբան,
Կանգնէք ազգութեան հաստատուն տաճար:

Նորա շինուածքի նիւթը հոգեղէն
Բարձէր, կրեցէք ձեր հոգու լծակով.
Կախեցէք այն տեղ կանթեղ ոսկեղէն,
Ղառեցէք նորան գիտութեան լուսով:

Իբրեւ ջանասէր, ժրագլուխ եղներ.
Լծուած ազգային փառասկի գութան.
Փոխեցէք յաւաջ ձեր մոքի քոյրեր,
Գործելու անխնայ Հայոց անդամտան:

Բաջ մշակեցէք այդին հայազգի,
Զուր տալով նորան, ձեր քրտինք ու սէր:

Որ զուարթ, դալար, տունկերը Հայկի
Բողբոջէն, ծաղկին, լինին պողաբեր:

Չանագիր եղիք, հաւաքան անուն
Շինել աշխարհում սուրբ և պատուական,
Զնջել ու մարբել այն կեղտոտ անուն.
Այն ագեղ կնիք չար տգիտութեան

Սիտիեցէք սիրով մեր մայր Հայաստան,
Սրբելով նորա արիւնոտ աչքեր.
Որ նստած միմակ, ողբումէ անձայն.
Պարզած գէտ 'ի ձեզ դաղըջուռն ձեռներ:

Հաւատալի կացէք, ձեր փայթ և փառասկ
Երկրից կ'առնուն իւրեանց առատ վարձ.
Աստուած ձեզ կը տայ պարծանքի նոր թագ.
Որով կը խնդաք, յաւէտ պարծ 'ի պարծ:

Հայոց հարազատ, մտերիմ որդիք
Կ'օրհնեն ձեր անուն, միշտ լիաբերան.
Ձեր սուրբ, անմուտց, դործ ու երախտիք
Դրոշմելով սրտի տախտակի վերան:

Իայց և յատկապէս, ձեր մահից յետոյ,
Ձեր հոգի վերայ կը մաշեն ծունկեր,
Ձեր միշտ պաշտելի, նշխարին յարգոյ
Ծխելով անոյշ, բանաւոր խունկեր:

Ըմեն հայ անցող ձեր շիրմի մօտից.
Իսկոյն յիշելով Ձեր արգիւնք ու երկ.
Կը բացադանէ իւր սրտի խորքից.
« Ձեզ խաղաղութիւն, կենդանի ոսկերք »:

Ա. Գ. Ն.

ԱԶԳԱՍԻՐԱՅ ԸՆԴԵՐՈՒՄԻ Մ. ՕՖԻՆԻԱ:

Սեր ազգի թէ նիւթական և թէ բարձ-
յական զարգացման համար անհրաժեշտ հարկ
է որ ազգին ամեն մէկ անհատը իրեն ինկա-
բաժինը երբեք չանայէ, ասով աշխատու-
թիւնը կը բաժնուի և մասնաւորներու ան-
հարկին կարծուածը միութեան հրաշխիքնե-
րու կարգը կ'անցնի:

Օրինակի համար. ամենուն փառաբերելի
բանն է բարեկարգ դպրոց մը ունենալ, որ
նիւթականապէս պիտոյից կարօտութիւն
չունենայ. բայց երբ խորհիմք որ մասնաւոր
անհատի մը մեծ բեռ մ'է այդպիսի մեծ
ձեռնարկութիւնը, անշուշտ կը վհաժիմք.
Եթէ ր կերական ուրիշ անձանիք բան մը
ըլլայ մեզի համար. Հաս ընկերութիւններ

կան որոնք բարեգործական նպատակներ ունին, բայց որովհետեւ փորձով գիտենք որ շատ բոց ունեցող կրակներ շուտով մարած են և փորձով ալ կը տեսնեմք ամեն օր որ մեծ մեծ երազներով մեծամեծ ընկերութիւններու ձեռնամուխ եղած և ունայնաձեռն կը դառնան մը, ուստի մեր աչքին անկղաւթի բաւրիք ունին փոքր ձեռնարկութիւններ. որոնք օգտակար կրնան ըլլալ, և կ'ըլլան. քան թէ մեծ խոստումներ. քանզի մեր համազումն այս է որ այսօրվան մէկը վաղվան երկուքէն աւելի արժէք ունի, և թէ առաւել լաւ է մէկ մը տալ քան թէ տասը խոստանալ:

Այս քանի մը տողերուս առարկան է Իզմիրի մէջ տարւոյս Մայիս ամսէն սկզբնաւորած Աղքատասիրաց ընկերութիւնը, որուն նպատակը և գործը միապաշտօղ հայելիի մը պէս պիտի ցոյց տայ ի ստորեւ եղած եռամսեայ հաշուեցուցակը: Գլխաւորութիւնը, Քրիստոնէին առաջին յատկանիշ (Symbole) ճանչնալով, այս բարենպատակ ընկերութեան խորհուրդը յղացող Սիւրբ Երիտասարդութեան պարտաւոր եմք ողբովին շնորհակալ ըլլալ, որ իրենց ամեն անձնական հագեցնուան վրայ անկերպ և տառապելոյ կարեկցութեան ծանր հոգն ալ վրանին առնելով ի խրատ և յօրինակ ուրիշ տեղերու, ոգւով չափ կը ճգնին թշուառ համազգեսաց արատաւքը սրբերու և անօգնական անկարող վիճակիս մէջ անսոց միսթարութիւն և օփոխանք մատակարարելու:

— Աղքատասիրաց Ինկերութիւնն որոյ փառաքն է ազգային անկար հիւանդները խնամել ամենայն կերպիւ մինչ յառողջութիւն, ահաւասիկ այսօր իւր գործողութեանց առաջին եռամսեայ հաշիւը հրապարակաւ տայ աղքատասէր ազգայնոց ձեռք, նոցա օժանդակութեանց համար հարկւր քառասուն և չորս խղճալիներու օրհնութեանց հետ մեր ջերմեռանդ շնորհադարտութիւնը յայտնելով ի խոնարհ սրտից:

Օ ի փախ տայ Լստուծոյ որ ողորմի տը նանկին: Ուստի քաջայայտ եմք որ նոքա սոյն Լստուածահաճոյ օժանդակութիւնը յարաւ տեւ շարունակելով և եւս արգիւնաւորութեամբ քրիստոնէական սրբազան պարտք մի պիտի կատարեն առհամազգի տառապեալ եղբարս, ի յառաջագիմութիւն նպատակի և ի լրումն փափաքանաց Աղքատասիրաց ընկերութեան և յանձնի երախտագիտութիւնը: «Երանի որ խորհի զաղքատն և զոնանին, յաւուր չարի փրկէ զնա Տէր ո»:

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՑԱԿ
ԵԼԵՒՄՏԻՑ ԵՒ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆՑ
ԱՂՔԱՏԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՅԵԱԼ Ի ՄԻՆ ՄԱՅԻՍԻ ՑՎԵՐՆ ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՑ
1862 ԱՄԻ

ՄՈՒՏ	ԴՆՐՈՂ.
Լմբողջ բաժանորդագրութիւն	15951
Ի Գանձանակէն	1106 50
Մասնաւոր նուէրք	3593
	20650 50
Ի գրամարկին և ժողովելի շուրուշ	14692 25

ԵԼՔ	ԴՆՐՈՂ.
Ի ժիշկի երեք ամսական	1860
Վ ան դեղոց	2498
Վ ան պիտոյից հիւանդաց	436 75
Օճիւրիւք Լճք Ինկ. բացեալ աղա	
հորին ի մեծ Սորթաքի	357 50
Սպասաւորի երեք ամսական	500
Լճք եւ այլք	244
(Ճոնիւր-Լաւիօն)	
(1) Խորհրդածութիւն միոյ հիւանդի	62
Գումար բովանդակ ծախուց	5958 25
Ի գրամարկին ստակ	2297
Ժողովելի	12395 25
	20650 50

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀԻՒԱՆՈՒՅ ԽԱՄԵԼՈՑ Ի ՁԵՌՆ
ԱՂՔԱՏԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Ի ՄԻՆ ՄԱՅԻՍԻ ՄԻՆՉ ՑՎԵՐՆ ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՑ
1862 ԱՄԻ

Թիւք հիւանդաց մինչև յայժմ	144
Ի սոցանէ կատարելապէս առողջ	
ընցեալք	107
Լն որոց պիտոյ է երբեմնակի այ	
ցելութիւն	16
Հիւանդք	14
(1) Սեռեալք	7
	144

(1) Բաց ասկէ մէկ վերահատուցութիւն (օրէրասիօն) տեղեւանցած է երեք բժշկոյ, որք էին Տ. Միլթիատի, Տ. Քալիօա և Տ. Քօշօնի, որոնք ձրիապէս նոյն գործողութիւնը կատարելին կատարեալ յաջողակութեամբ առանց ստակ պահանջելու: Նոյնպէս չորս խորհրդածութիւն (քօնսիւթմօն) ձրիապէս եղած են Տ. Միլթիատի և Տ. Քալիօայի ողբաւ տախիքութեամբ:

(2) Ի հատկի 91—80—63—4—30—75—40 ամոց:

Եկեղեցւոյ Վարչ-Լիւնը Երեսփոխանական է
Լէ Աշխատեցողական :

(Շարունակութիւնն և վերջ : Տէս Լիւ 168 :)

« Ի հարկէ մի այսպիսի ազգային վիճակ իրա միջում այլևայլ սկզբունքներու երեւալուն, աճելուն և իրանց ազդեցութիւնն ու բանութիւնը անելուն պիտի վերաբերուէր ու պիտի խռովուէր, ինչպէս որ եղաւ էլ : Տաճկաստանու ազգային վարչութեան Սահմանադրութիւնը հոգեւոր վարչութեան անկախութեանը հետ համաձայն չեկաւ, թէ և ըստ ինքեան Սահմանադրութիւնը՝ ոչինչ զանազանութիւն չունէր բուն հայկական եկեղեցւոյն հոգեւոր Վարչութեան Սահմանադրութենից (մտադիր ըլլանք) : Երկուսումն էլ թէ օրինաց և թէ անձանց իշխանութիւնը ընտրովի էր և թէ օրէնք և անձինք իրենց իշխանութիւնը առհասարակ ժողովրդից էին ընդունում. մի խօսքով, Հայոց եկեղեցւոյն Վարչութիւնը, ինչպէս որ Երեսփոխանական (ընդհանրադի) է, նոյնպէս էլ իր ազգային Վարչութեան Սահմանադրութիւնը : Սակայն անձինքը մի և նոյնը չէին. Եկեղեցականք թէպէտ Հայաստանեայց եկեղեցւոյն էին. բայց սկզբունքով դիտակցութեամբ և դրութեամբ մի քանի դարուց հետէ իշխանութիւն վարելու եղանակը տեղական կառավարութենից էին օրինակել : Վարդապետութեան կողմանէ էլ միութարեանց գրքերը կարդալով պատկանէին վեր աւել. իսկ դրութեան կողմանէ՝ մի քանի բաներու մէջ Յունաց էին հետեւել և նմանել : Ազգն էլ յանկարծ վեր կացաւ և կամեցաւ մի Եւրոպական ժողովուրդ դառնալ իրա ազգային Վարչութեամբը կամ Սահմանադրութեամբը իր այսպիսի վիճակում գտնուող եկեղեցականացը, փոխանակ մի ճշմարիտ Հայ ժողովուրդ դառնալու իր բնական, հարազատ և օրինաւոր իրաւունքներովը. այս պատճառով էլ համաձայնութիւնը կանգ առաւ և միաբանութիւն էլ չեղաւ այս ձեռնարկութեան մէջ : Իսկ եթէ կանոնաւորը, որոնք Լուսաւորեալք՝ էլ ասում են, ամէն բանից յառաջ անկանոնները մեր նախնեաց նմանելու հրաւիրէին մեր նախնական եկեղեցւոյն վարդապետութեան մէջ մանելու յորդորէին, և առհասարակ մեր ազգայնոց էլ մեր նախնական եկեղեցւոյն դրութիւնը թէ վարդապետութեան և թէ իշխանութեան կողմանէ

ծանօթացնէին, այն ժամանակ ժողովուրդն էլ զարթեալով՝ կ'իմանար անշուշտ, որ ինքն այն ժողովրդեան սերունդն է, իւր բնական իշխանութեան ժամանակ, երկու երեք անգամ իր հայրենի եկեղեցւոյն թաղաւորներու, կաթողիկոսներու, իշխաններու և եպիսկոպոսներու ձեռից ազատել է, որոնք պապերուն էին վաճառում երկրաւոր իշխանութիւն գնելու համար (Չամուռ ձեռանն սղաւ սանկ սակարկութիւն մը ունի՞ արդեօք) : և այնպէս իր նախնեաց իրաւունքը ժառանգելով՝ վեր կը կենտրոն միաբանութիւն կանէր ինքն իրա մէջ և եկեղեցւոյն պաշտօնեայքը իրանց բուն պարտաւորութեանց մէջ մանելու տախտակով՝ նրանց բարոյական լուսաւորութեան զարգացման ճանապարհին վրայ կը դնէր և միւս կողմանէ էլ ինքն ազգային ըզգացմանց զարգացման համար հոգեւոր չափ աշխատելով՝ ժողովուրդ, եկեղեցի մի մարմին կազմելով՝ կը լինէին մի սկզբունքով, մի իրաւունքով և մի նպատակով : Եկեղեցականք զգալով իրանք հեռանալն ու օտարանալը իր նախնիքներէց, յետ կը դառնային իրանց նախնական կերպարանքն առնելու : Ժողովուրդն էլ իմանալով իր իրաւունքը, արդարութեամբ իրրեւ հայ պահանջելու և իբրեւ հայ քրիստոնեայ վայելելու կ'սկսէր : »

« Իսկ այս կէտին հասնելու համար պէտք եղաւ, որ մեծ վէճեր, կռիւներ լինին, խռովութիւնք, վերադիմանք ծագին, զրպարտութիւն և մատնողութիւն իբրեւ զէնք գործածուին և հալածմունք յարուցանուին, երկպառակութիւնն էլ իբրեւ յաղթանակ տարած՝ մի շատ առաքինի հոգիներ հայրենասէր սրտեր վհատութեան և յուսահատութեան մէջ ընկղմին : »

« Յուսանք որ այսուհետեւ այս խառնիխառնութեան վիճակից դուրս կգանք և ժողովուրդն եկեղեցւոյն ծայուսն առնելով, եկեղեցւոյն էլ ժողովրդեան գրկին մէջ դնելով՝ կը վերանորոգենք մեր ազգային ընկերականութիւնը նոյն և մի սկզբունքներու վրայ, նոյն և մի իրաւունքներու տէր լինելով և դէպ ի նոյն և մի նպատակ դիմելով : Հայոց աշխարհին Առնկան իր սկզբանէ անտիքարդած վարդապետութիւնն էլ այս է եղել : Փոխադարձ ընդգրկումն եկեղեցւոյն ժողովրդեան հետ և ժողովուրդին եկեղեցւոյն հետ : Գրկախառն միաւորութիւն ազգային և եկեղեցական Վարչութեան մէջ, զուգընթացութիւն ազգային և բարոյական լուսաւորութեան մէջ : Եկեղեցւոյն կողմանէ յար-

դանք ժողովրդեան հոգւոյն և մտոյ սուրբ աղատականութեան, ժողովրդեան կողմանէ ձեռնառութիւն, պաշտպանութիւն եկեղեցւոյն դարգացման և պաշտօնէից յառաջադիմութեան: Այդութիւն և եկեղեցի, մայր և զաւակ մեր մէջ մի արիւն, մի հոգի ունենան, մի դիպցմանք, մի մտածմանք իրանց սիրան ու միտքը դիպի, իրար ձեռքից բռնած յառաջ վարին իրանց քայլերը: Քաղցր է մեզ կարծելը, որ նոյն այս խորհուրդը և սկզբունքը և եկեղեցւոյն պաշտօնէիցը լինի, ինչպէս որ մեր Հոգեւոր Տիրոջ՝ Ա. Կաթողիկոսինն է. վասն զի և այս էր մեր նախնեաց ազգայնութեան և բարոյականութեան հաստատման հիմունքը: Այս քրիստոնեայ նախնիք երբեք իրանց ազգայնութիւնն եկեղեցիից չլաճեցին. իրանց մէջ հայութիւն և եկեղեցի նշանանշան խօսքեր էին. և մինը միւսին վրայ մի առաւելակը չուրէր չունէր, եկեղեցականք և աշխարհականք միմիանց հետ փոխադարձ և հաւասար իրաւունքով և ազատութեամբ էին, և այս գրութեամբ էլ կարող եղան մեծամեծ գործքեր շինել, գաւառ ժամանակներու զի մանաւ, երբ աշխարհականք գերութեան մէջ էին ընկնում, եկեղեցին էր նրանց մէջ հոգեւոր ազատութեան ծառը անկողը, երբ եկեղեցին էլ վտանգումն էր գտնուում, աշխարհականք էին նրան վտանգից պրծացնողը, այս սկզբունքով էին մեր նախնիք: Յաւանք, որ նոյն այս սկզբունքով կր լինինք և մենք որ գիրքս մեր վեհապառ Կաթողիկոսին ջանքովն ու կամքովը և շուտով սուրբ Ալմիածնի գահիցը գրաւոր քարոզներ կը սփռին, կերթան հեռու տեղուանք, ուր հայք երանց եկեղեցիով են հաստատուել մեր նախնիքներից մէջ ժառանգ մնացած, այս միութեան սկզբունքը ծաւալելու:

«Այդ հեռու մեղանից այն եկեղեցականք, որոնք օտար եկեղեցւոյ սկզբունքներն իբրեւ օրինաւոր մեր ազգին մէջ կը կամենան մտնանել, մեր եկեղեցին իր ժողովրդից բաժանելով և եկեղեցւոյն Այրջութիւնն ու իրաւունքը անկախ և ժողովրդեան իրաւունքն ու ազգայնութիւնը ոչինչ առնելով: Հեռու մեղանից և այն աշխարհականք, որոնք կարծելով ժողովրդեան մի օգուտ անել՝ եկեղեցիից և եկեղեցւոյն պաշտօնէից ձեռք վեր առնուել կը քարոզեն: Հեռու մեղանից և սուրբ ենք, (այսինքն Հայ երիցս), այն դիւանականք և ուսումնականք, որոնք մեզ լուսաւորութեան վարդապետներ են դառնել և մեզ

փոխանակ մեր ազգայնութիւնը, մեր բարոյականութիւնը քարոզելու, սորվեցնելու և հասկացնելու, գնում են յառնականութեան և պառականութեան սկզբունքներ, խորհուրդներ են բերում և աւանդում և մեր նախնեաց նուրբ, ազատ, ճշմարիտ և պայծառ վարդապետութեանց վրայ նրանց նենգաւոր և խաբէբայ կերպարանքն են ծածկում: Հեռու և նրանք մեղանից, որոնց արհամարհելով մեր նախնիքը և նրանց արած գործքերը, չսովորելով նրանց կեանքը, չիմանալով նրանց հոգին, մեզ այնպիսի քարոզութիւններ են տալիս, որ մեզ մեր նախնիքներից բաժանելով՝ մի բոլորովին անձանօթ ճանադարհով տանին և մեզ մեր կեանքին անյարմար և խղճին ընդդէմ վարդապետութիւններ, սկզբունքներ աւանդեն:»

«Ահա այս խորհուրդն ունի Հայոց աշխարհին Արուսեակը, այս խորհրդով կը թուշի ման կուգայ ազգայնաց մէջ: Այս խորհրդով ամենուն ականջին, զլիսին, սրտին կը կռկռայ և այս խորհրդով էլ կը պարծենայ և կը փառաւորուի Հայոց աշխարհին երկնքում երեւալուն համար: Հոգ չի տանել, միթէ մի տեղ իրան ջերմ կը գտնեն, միւս տեղ սառն և մի ուրիշ տեղ յանգուգն: Իր ճակատին վրայ գրած ունի Ազգային և Բարոյական Դասաւորութիւն:»

Ինքն իր երամով նոյն այս լուսաւորութիւն է քարոզում համօրէն ազգայնոց, և խիստ շատ լուս կը ձանաչէ իր պաշտօնը և կարելի էլ է, որ իր ընկերներից շատ լուս է կոտորում: Արհամար կը խնդրէ Արտուաճանից, որ իրան երեւելի և աներեւոյթ փորձանքներից ազատ պահի, և ստորեկրեաց ճանադարհներով իրան ուղղուած զենքերից պահպանի և մի և նոյն ժամանակ էլ կարողութիւն տայ իրան իր պաշտօնը եւս առաւել յաջողութեամբ կատարելու իր ազգայնոց մէջ, նրանց շատ և շատ նոր տարիներու առաջնութեամբ և յաջողութեամբ հասցնելով:»

Այս հատուածը ուղեցի օրինակել այս անգամ ի պատասխանի Զամբառձեանին առիմատ շաղկապփանայր որ կը շարունակէ իր Արեւակին թիւերուն մէջ տարի է մը ի վեր, իր նախնեաց հարազատ գաղափարի տէր Հայաւ մը համար արդէն լուծեալ ինչոյց մը նկատմամբ, զոր օրինակած եմ Կոստան Հայոց Աշխարհին անուն պատուական ամսագրոյն այս տարուան յունիարի թերթին. կառնկ անապրոյն կըսեմ, որ կը հը

բառարանի մեր Սրբազան Աթոռակիցիին անմիջական տեսչութեանը տակ վերին Հա-
յաստանի Թիֆլիս քաղաքը, և կը խնդրեմ,
Արդոյ խմբագիր, որ հրամանենիդ այլ չ'զըս-
եաք զանիկայ ձեր յառաջիկայ թերթովը հը-
բատարակել:

18 Յուլիս 1862:

Ս. Ը.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՔ

ԴԸՍԸԳԻՐՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՄԵԼԱՅ

Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂԱՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«Թէորդ պատմութիւնը անօգուտ բան մը
եկարէր, պէտք էր իշխաններուն կարգացը-
նել զանի ու ըսաւ, Պօսիւէ, նոյն խի իր Տի-
եղերական պատմութեան առաջին տողին
մէջ, Եւ եթէ պատմութիւնը հայելի մ'է
սրուն մէջէն ուշագիր ընթերցողը անցելոյն
ներկային և ապագային համար կրնայ զանա-
զան օգտուէտ դասեր քաղել, անտարակու-
սելի է որ ամեն ազգին իւր սեպհական պատ-
մութիւնը առաւել մեծ կարեւորութիւն ա-
ռաւել մեծ օգուտներ ունի և պէտք է ու-
նենալ:

Ազգային պատմութիւնը այն այն առաջ-
նորդն է որուն յոյս տուած օգտակար դասե-
րէն խիստ շատ բան կարելի է քաղել և շատ
փաստակար ձեռնարկութիւններէ զգուշանալ-
ակն յայտնի տեսնելով իմաս այն աղիտարեր
դասերը զորոնք ժամանակը — մարդոց ամէն
գործերուն անվերջելի փորձաքարը — ինչպէս
ըսած է մեծն Կարօէն, իր ամէն շրջաննե-
րուն մէջ իրրեւ կենդանի փորձերով կը ներ-
կայացնէ մեզ՝ թէ և երբեմն ծանր. քանզի
փորձին դասերը քիչ անգամ դիւրագին ըլլա-
լով ընդհանրապէս միշտ թանկագին են:

Պատմութեան մասին մեր համազումը
այս է, մանաւանդ Ազգային պատմութեան,
սրուն մէջ նոր դասագիրքը մօտ օրերս Ազգին
ընծայելով Արդոյ Ստեփան Փափազեան մեր
ուսումնական բարեկամը, այս առթիւ քանի
մը դիտողութիւննիս կը փութամք ընել:

Ազգին մէջ այս առաջինը ըլլալով որ աշ-
խարհային մը աշխատասիրութեամբը Ազգային
պատմութիւն մը ՚ի լոյս ընծայուած է, որուն
կը փափաքէինք երկար ժամանակէ ՚ի վեր,

անշուշտ ուշագրութեամբ պէտք էինք կար-
գալ թէ ինչ առաւելութիւն ունի մինչեւ
ցարգ կամ կրօնաւորաց ձեռք ՚ի լոյս ընծայ-
ուածներէն: Այս կսկիկ և մարուր ընդունը,
համառօտ՝ բայց մանուկ տիպ մէջ ազգասի-
րութեան եռանդը արծարծելու ոճով մը
գրուած, մանաւանդ այս առաջին անգամ ժա-
մանակակից անցքերու վրայ ալ տեսութիւն
մը ըրած, բայց մենք աւելին կապահելինք ա-
ռանց մեղադիր ըլլալու ուսումնական բարե-
կամուս:

Աւրոպական գրականութիւնը օր ըստ օ-
րէ հսկայի քայլերով ծաղկեալ և բարգաւաճ
ընթացք մը ունեցած ժամանակը, կը տես-
նեմք որ նոր ՚ի նորոյ մեր փառաւոր՝ բայց
տիրաւիթ անցելոյն վրայ ալ նոր նոր լոյսեր
կ'ստանան. անանկ որ՝ այսօր թէ հին և թէ
նոր օտար պատմագէտք այլ եւ այլ տեսու-
թիւններ և զանազան տեղեկութիւններ ու-
նին, և օր ըստ օրէ մանրակրկիտ խուզարկու-
թեամբ կը տքնին մեր Ազգային պատմութեան
վրայ: Աւստի փափաքելի էր որ այս պատ-
մական աշխատասիրութեան մէջ ալ թէ հին
և թէ նոր օտար պատմագրաց մեր ազգին
պատմութեւ վրայ տուած լոյսերը և տեղեկու-
թիւններն ալ գանուէին համառօտ, որպէս զի
ազգային մանկային այսօր իրեն ազգին պատմու-
թիւնը ուսած ժամանակը իր ազգին անցե-
լոյն վրայ օտարներէն տարբեր կամ պակաս
տեղեկութիւն մը չունենար, կամ ինքզինքը
Աւրոպացիին ճանչածէն տարբեր չըճանչէր
որով թերեւ հակասութեան մէջ պիտի իյնայ
օր մը: Ինքը ստուարութեամբը գժուարա-
կիր ընելէն և գնոյն ծանրաբեռնութիւնէն
ազատ պահելու համար թերեւս այս մասը
զանց եղած ալ ըլլայ, մեր այս իրաւացի դի-
տողութիւնը չեղբուգէր երբեք անտես ընել:
Այսու ամենայնիւ մինչեւ վերջին ժամանակա-
կից անցքերը փոքր ՚ի շատ յիշել, և երբոր
ժամանակէ ՚ի վեր զգալի եղած Ազգային
Պատմութեան դասագիրքի մը կարեւորութիւն
նը անտարակոյս ստիպած ըլլալով մեր պատ-
մական բարեկամը, առայժմ ազգին գանե-
այստի ծառայութիւն ընելու, ուստի բոլոր
ազգային վարժարաններուն մէջ այս Պատմ-
գիրքին գործածութիւնը ընդհանրանալուն
տենչանօքը, շնորհակալ կ'ըլլամք Արդոյ աշխա-
տասիրողէն, և կը քաջալերեմք զինքը նորէնք
օգտակար այլ եւ այլ ուսմանց դասագիրքերու
յօրինմանը ձեռնարկելու, օգտակար որ օր մը
նոյնպէս համառօտ՝ բայց մեր իրաւացի փա-
փաքանացը համեմատ՝ ուրիշ մը կամ ասոր

երկրորդ ապագրութիւն մը ունենայ այս Ղը գային Պատմութեան գառապիլքը, որ արդէն ամէն Հայ գրավածաւայ քով կը գտվի գիւրատար գնով, այսինքն 12 դրուշ:

Ա. Կ. ՏԵՏԵԵԱՆԻ

ԴԻՄԵԿ

Բնական հանքէս Օգիւնիոյ:

Օմիւռնիոյ մէջ պարփերական թերթերու յաճախիլը մեզի սա յայտը տուած էր որ Ղը գին մէջ ընթերցանութիւնը օր ըստ օրէ տաւ ըածվելու վրայ է: Արշալոյս Արարատեան, Սիւնթիւն, Օւղիւի, Կարուն Հայաստանի, և Յաւերժահարս, հինգ հայ թերթեր մէկէն կը հրատարակուէին հոն. որը շատ որը նուազ օրն ալ բնաւ օգտակարուի ընծայելով: Բայց որովհետեւ ասոնց ամենուն կեանքը ընթերցողաց քանակութենէն չափուելու էր, և խմբագիրներն ու մամուլատէրերը որչափ ինչոյստ հայ գրականութեան զոհեր ալ ընէին, օգուտ ապրելու չափ ձգուա չէին կրնար ըլլալ, ուստի Արշալոյսը յաւօր օրտի ծանոց օր Սիւնթիւնը և Յաւերժահարսը իրենց շրջանը գաղթեցուցեր, և ասպարէզը մնացորդներուն կամ յաջորդներուն ձգեր են:

Սիւնթիւնը Հայոց մէջէն երկինք ամբարձեր է, և Յաւերժահարսը հակառակ իր աւանդները զաւամբ թօշներ և կռններ է. հետեւաբար զաւանցելէն կտտեր և գէպի Ամբի գայ չուեր է: Ասոնց յաջորդ մը պէտք էր անշուշտ. բայց ցերեկի լոյսով ալ գործելու համար բաւական արիւնթիւն պէտք ըլլալով, Պ. Կ. Տէտէեանը երեսը Դիմի մ'անցուցեր և ամբողջութեան թերթ մը օգոստոս սկզբէն սկսեալ յաջորդաբար շարունակել կը խոստանայ:

Իր բովանդակելիք նիւթերը պիտի ըլլան գէլգէկաբանութիւն, տիտայտբանութիւն, հայրիթայտբանութիւն, զանազանաբանութիւն, մեռելաբանութիւն, ծննդաբանութիւն, աւելարաբանութիւն, և ուրիշ շատ մը բանութիւններ: Թերթը ընտանեկան ըլլալուն, և Հայ ընտանեաց մէջ ընթերցանութիւնը հազուագիւտ ըլլալուն՝ ասկէց ուրիշ միջոց չէր կրնար ըլլալ. այսինքն գոնէ զուարճաբանութիւններով, խեղ-կատակով, երգի-ծաբանութեամբ և այլն և այլն գրգռել զանոնք յընթերցատիրութիւն:

Ուստի մենք, որ համոզուած եմք թէ այս միջոցը կրնայ ընթերցողներ յարուցանել, կը հուսամք այս եղանակ զուարճալիքներէ ախորժողները հրաւիրել, որ բաժնորդ գրուին անոր, որպէս զի մի գուցէ Դիմի վար առնէ կամ պատուէ:

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐ

Սուշէն գրուած նամակ մը ի յնծութիւն սրտի ամեն ճշմարիտ ազգասէրներու, սա բերկրառիթ լուրը կը հաղորդէ մեզ:

Հրեշտակն Հայաստանի Ազգասէր Սիրտի վարդապետն Խրիմեան օգոստոս 30ին հասեր է ի Սուշ իր հետ ունենալով երկու գաստոտ, Վարագայ վանքի Դառանգաւորաց Վարժարանի աշակերտներուն մէկ մասը հանդերձ Սամուլով և ապագրութեան վերաբերեալ առձեռն եղած սխտոյքներով:

Սէր այսօրէն քաջայայտ եմք որ Վրդիս բարեկարգ վանքերէն մէկը պիտի ըլլայ Սուշի Ս. Կարապետի վանքը, որուն բարեկարգութեանը արդէն ձեռնամուխ եղած է Վանա հայր առաջնորդ սրբանուէրն Խրիմեան. նոյն իսկ իր շնորհաւոր գալտեան երկրորդ օրէն. անշուշտ աջակից և օժանդակ ունենալով իրեն Սուշի արժանապատիւ միաբանութիւնը. որոնց յօգուտ ազգային յառաջդիմութեան և ի բարգաւաճանս ազգային գպրութեան և գրականութեան բարի նախաձեռնութեանը վրայ այսօրէն իբրեւ իրենց նուիրական առաջին պարտաւորութիւնը յայտնին դնելով, կը մաղթեմք որ Սուշի մեծ վիճակին և վանքին բարեկարգութեանը հերոսներն ըլլան խնամք իրենց նորընտիր ազգասէր Առաջնորդին:

Առայժմ այսչափ միայն խօսելով այս մասին, յաջորդ նամակներով կը յուսամք որ գոհացուցիչ նորէնոր լուրեր հաղորդեմք մեր ընթերցողներուն, և մեր կանխիկ կը բարեմաղթենք այս մեծ և ազգօգուտ գործին համար թէ սէր և միաբանութիւն — հաստատուն երաշխաւոր մեծ գործերու — և թէ կորովաբիւր Ղրծւոյն և թէ օժանդակներուն յօգուտ Վրդին վաստակելու համար համբերութիւն և կեանք:

ԻՄԲԵՐԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Յ. Դ. ՍԵՎԱԾԵԱՆ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՈԼՍՈՑ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 47